

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ З СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

МОРФОЛОГІЯ (5 семестр)

Граматика української мови, її зміст і завдання. Основні поняття граматики: граматична категорія, граматичне значення, граматична форма. Способи і засоби вираження граматичного значення.

Морфологія як граматичне вчення про систему форм слова та засоби їх вираження. Поняття про словоформу.

Вчення про частини мови. Принципи поділу слів на частини мови. Класифікація частин мови. Перехідні явища в системі частин мови.

ЧАСТИНИ МОВИ

Іменник. Іменник як частина мови: загальнокатегоріальне значення, морфологічні та синтаксичні ознаки.

Лексико-граматичні розряди іменників: власні та загальні назви, назви істот і неістот, конкретні і абстрактні іменники, збірні іменники, одиничні іменники, іменники з речовинним /матеріальним/ значенням. Перехід іменників з одного лексико-граматичного розряду до іншого.

Граматичні категорії іменника. Категорія роду, її значення, морфологічне, синтаксичне, словотвірне та лексичне вираження. Формально-граматичні та значеннєві принципи в розподілі іменників за родами. Іменники спільного, подвійного, потенційного роду. Варіантні родові форми іменників. Рід невідмінюваних іменників.

Категорія числа, її значення та засоби вираження. Іменники, які вживаються у формах однини та множини. Іменники, що мають тільки форми однини або тільки форми множини. Залишки форм двоїни /у значенні множини/ в сучасній українській мові.

Категорія відмінка, її значення та засоби вираження. Відмінкова система сучасної української літературної мови. Основні значення відмінків.

Словозміна іменників. Поняття про парадигму іменника. Повна та неповна парадигма. Принципи поділу іменників за парадигматичними ознаками на відміни та групи. Характеристика парадигм іменників I, II, III та IV відмін. Розмежування варіантів відмінкових форм. Невідмінювані іменники. Відмінювання іменників pluralia tantum. Відмінювання іменників з ознаками прикметникової парадигми.

Словотвір іменників у сучасній українській літературній мові: афіксація (суфіксація, префіксація, конфіксація), осново- та словоскладання, абревіація, конверсія, зрощення, семантичний спосіб.

Перехід інших частин мови в іменники. Повна і неповна субстантивація, мовленнєва субстантивація.

Прикметник. Поняття про прикметник як частину мови. Специфіка граматичних категорій прикметника, синтаксична роль.

Лексико-граматичні розряди прикметників: якісні, відносні та присвійні. Перехід відносних прикметників у якісні; присвійних – у відносні

та якісні, якісних – у відносні.

Формальне та функціональне співвідношення між короткими та повними прикметниками в сучасній українській мові. Стягнені та нестягнені форми повних прикметників.

Ступені порівняння як форми якісних прикметників. Творення та значення вищого та найвищого ступенів порівняння. Паралельні форми вищого ступеня порівняння. Якісні прикметники, які не утворюють ступенів порівняння.

Відмінювання прикметників. Прикметники з кінцевими твердими та м'якими приголосними основи /прикметники твердої та м'якої групи/. Характеристика парадигм прикметників. Особливості відмінювання та правопису складних прикметників з другою частиною -лиций.

Словотвір прикметників у сучасній українській літературній мові: словотвір якісних прикметників (словотвірні засоби вираження міри вияву ознаки); словотвір відносних і присвійних прикметників; творення прикметників від географічних назв; прикметники, утворені складанням основ; їх правопис.

Перехід інших частин мови в прикметники (ад'єктивація).

Числівник. Поняття про числівник як частину мови. Розмежування числівників та інших слів з кількісним значенням. Специфіка вияву граматичних категорій числівника. Синтаксичні функції числівника.

Функціональні розряди кількісних числівників: означено-кількісні (власне-кількісні, збірні, дробові), неозначено-кількісні. Особливості їх вживання. Синтаксичні зв'язки числівників з іменниками. Питання про порядкові числівники.

Морфологічні групи числівників: прості, складні та складені.

Відмінювання різних розрядів числівників. Аналіз специфіки парадигм кількісних числівників у сучасній українській літературній мові. Особливості наголошування числівників при словозміні.

Вживання інших частин мови в значенні числівника (нумералізація).

Займенник. Займенник як частина мови. Граматичні категорії, синтаксична роль займенників.

Співвідношення займенників за значенням, морфологічними ознаками та синтаксичною роллю в реченні з іншими частинами мови – іменниками, прикметниками та числівниками (узагальнено-предметні, узагальнено-якісні, узагальнено-кількісні).

Розрізнення займенників та інших омонімічних з ними частин мови.

Лексико-граматичні розряди займенників.

Відмінювання займенників. Короткі історичні пояснення про утворення окремих форм займенників. Особливості наголошування займенників.

Словотвірні характеристики займенників.

Перехід інших частин мови в займенник (прономіналізація).

МОРФОЛОГІЯ (6 семестр)

Дієслово. Поняття про дієслово як частину мови. Система дієслівних утворень в українській літературній мові: особові форми, неозначена форма (інфінітив), дієприкметники, дієприслівники, безособові форми на -но (-ено), -то.

Неозначена форма дієслова (**інфінітив**): граматичні категорії, синтаксична роль.

Типи дієслівних основ: основи інфінітива та теперішнього часу. Поділ дієслів на класи за співвідношенням основ інфінітива та теперішнього часу. Продуктивні та непродуктивні класи. Поділ дієслів на дієвідміни.

Категорія виду дієслова. Протиставлення форм доконаного та недоконаного виду у видовій парі. Способи творення форм доконаного та недоконаного виду: суфіксація, префіксація, наголос, чергування голосних і приголосних, суплетивні основи. Одно видові дієслова. Двовидові дієслова.

Поняття про спосіб дії. Типи способів дії та роль категорії виду у їх вираженні.

Категорія перехідності / неперехідності дієслова.

Категорія стану дієслова та її зв'язок з перехідністю/ неперехідністю.

Категорії особи та числа дієслова. Значення форм особи. Дієслова з неповною особовою парадигмою. Безособові дієслова.

Категорія часу та роду дієслова. Система дієслівних часів у сучасній українській літературній мові, їх творення та значення. Пряме /абсолютне/ та переносне вживання часових форм дієслова.

Категорія способу дієслова. Дійсний, умовний та наказовий способи, їх творення та значення.

Словотвір дієслів: внутрішньодієслівний словотвір, творення дієслів від інших частин мови (суфіксація, конфіксація та ін.).

Дієприкметник як форма дієслова. Проміжний морфологічний характер цієї форми. Дієслівні та прикметникові характеристики дієприкметника. Граматичні категорії дієприкметника. Синтаксична роль. Дієприкметниковий зворот.

Активні та пасивні дієприкметники. Творення дієприкметників. Активні дієприкметники теперішнього та минулого часу; їх значення, творення та вживання. Пасивні дієприкметники минулого часу обох видів, їх значення, творення та вживання.. Перехід дієприкметників у прикметники (ад'єктивізація) та в іменники (субстантивізація).

Дієприслівник як форма дієслова. Дієслівні та прислівникові характеристики дієприслівника. Значення та творення дієприслівників доконаного та недоконаного видів. Синтаксична роль дієприслівників. Дієприслівниковий зворот.

Перехід дієприслівників у прислівники та прийменники.

Дієслівні безособові форми на -но (-ено), -то.

Прислівник. Значення прислівника, його граматичні ознаки. Розрізнення прислівників та однозвучних з ними сполучень іменників з прийменниками, прийменників та часток.

Розряди прислівників за значенням: означальні та обставинні.

Морфологічні типи прислівників: відіменникові, відприкметникові, відзайменникові, відчислівникові та віддієслівні.

Перехід інших частин мови у прислівник (адвербіалізація).

Слова категорії стану. Частиномовний статус. Лексико-семантичні групи, морфологічні та синтаксичні особливості.

Модальні слова. Частиномовний статус. Лексико-семантичні групи, морфологічні та синтаксичні особливості.

Прийменник. Основні підходи до визначення статусу прийменника. Семантичні типи прийменників. Синонімія прийменникових конструкцій.

Походження прийменників (непохідні і похідні). Морфологічний склад прийменників (прості, складні і складені).

Значення прийменників, ужитих з різними непрямыми відмінками іменників.

Перехід інших частин мови у прийменник (препозиціоналізація).

Сполучник. Загальне поняття про сполучник. Сполучники сурядності і підрядності. Багатозначність і синоніміка сполучників.

Походження сполучників (непохідні і похідні). Морфологічний склад сполучників (прості, складні і складені).

Групи сполучників за способом уживання (одиничні, повторювані й парні).

Сполучники і сполучні слова.

Перехід інших частин мови у сполучники (кон'юнкціоналізація).

Частки. Проблема лінгвістичного статусу часток.

Функціонально-семантична класифікація часток: фразові, модальні, формотворчі, словотворчі.

Характеристика часток за походженням, будовою та місцем у реченні.

Особливості вживання часток.

Перехід інших частин мови у частки (партикуляція).

Вигуки. Загальне поняття про вигук. Синтаксичні функції вигуків.

Типи вигуків за значенням і вживанням: емоційні, імперативні, етикетні, вокативні. Звукова та морфемна структура вигуків. Розряди вигуків за походженням.

Перехід самостійних слів і словосполучень у вигуки (інтер'єктивізація).

Звуконаслідувальні слова.